

УДК [94(477.87:439):81:001'002-056.45А.ГОДИНКА]"18/19"
DOI: 10.33402/ukr.2020-33-364-378

Єлизавета БАРАНЬ

*доктор філософії у філологічних науках, доцент кафедри філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: 0000-0001-8395-5475
e-mail: barany.erszebet75@gmail.com*

Адальберт БАРАНЬ

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: 0000-0002-9950-5601
e-mail: caroline@kmf.uz.ua*

ВНЕСОК ІШТВАНА УДВАРІ В РЕАБІЛІТАЦІЮ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ АНТОНІЯ ГОДИНКИ

Тепер я си заспѣваю,
Тепер ми ся хоче,
Тепер моюй головоньцѣ
Нихто не клопоче.

Тепер собѣ заспѣваю,
Тепер ме є воля,
Не стоить ми за плечима
Моя лиха доля.

Теперь собѣ заспѣвайме,
На сюмь ярминочку,
Бо Бугъ знае, де будеме на другу зимочку

Сокырницькый Сиротюкь: Пісні наших предків

Вказано на заслуги Іштвана Удварі у поверненні до наукового життя діяльності забутих мовознавців, істориків та інших діячів культури. Наголошено на тому, що Іштван Удварі зробив помітний внесок у «реабілітацію» наукової діяльності вченого Антонія Годинки. Зазначено, що Антоній (Антал) Годинка (1864–1946) – відомий історик, філолог, фольклорист, публіцист, педагог. Окреслено його внесок у розвиток історії та культури Закарпаття й Угорщини, зокрема історії Греко-Католицької Церкви, угорсько-слов'янських, угорсько-східнослов'янських історичних і міжмовних зв'язків. Указано на причини заборони діяльності Антонія Годинки.

Констатовано, що зберігся чималий архівний матеріал, зібраний А. Годинкою, про історію рідного краю, його економічне і суспільне життя. Однак зазначено, що видати цей цінний і великий за обсягом матеріал йому не вдалося. Вказано на роль Іштвана Удварі у виявленні, класифікації та виданні більшої частини рукописного матеріалу Антонія Годинки.

Наголошено на тому, що на початку 90-х років XX ст. дослідники зосереджували увагу на всебічному вивченні багатой і різнобічної наукової спадщини Антонія Годинки (реєстр наукових праць нараховує понад 200 найменувань). Проаналізовано праці науковців, у яких ідеться про оцінку діяльності Антонія Годинки. Розглянуто й належно оцінено наукову спадщину Антонія Годинки завдяки пошуковій діяльності Іштвана Удварі.

Ключові слова: Іштван Удварі, Ніредьгазький університет, історія Закарпаття, визначні діячі Закарпаття, Антоній Годинка.

Заслуга Іштвана Удварі (István Udvari) значна у сфері дослідження історії української мови, української та русинської історичної діалектології, мови бачвансько-сримської русинів, угорської україністики та рутеністики, українсько-угорських, русинсько-угорських міжмовних контактів, виявлення, дослідження та видання давніх східно- та південнослов'янських писемних пам'яток. Саме він повернув науці забутих мовознавців, істориків й інших діячів культури. За редакцією І. Удварі була видана шеститомна база даних українсько-угорського словника (Ніредьгаза, 2000–2003) та двотомний угорсько-український словник (Ніредьгаза, 2005–2006).

Чи не найбільший вклад у «реабілітацію» наукової діяльності вченого Антонія Годинки належить саме проф. Удварі¹. З 1978 р. останній працював у Ніредьгазькому університеті (до 2000 р. заклад мав назву Педагогічний інститут ім. Дьєрдя Бешшенєї, згодом – Ніредьгазька вища школа, з 2016 р. – Ніредьгазький університет)*. Створення в 1992 р. кафедри української та русинської філології мало як державне, так і регіональне, а також місцеве значення. Ініціатором, засновником та першим її завідувачем став доктор Угорської академії наук проф. Іштван Удварі, який прославився у славістичному світі як здібний організатор і талановитий науковець. За освітою був філологом та істориком. З огляду на багатогранність наукових зацікавлень, на початку 90-х років одним із нагальних наукових завдань кафедри Удварі вважав віднайдення рукописної спадщини видатних діячів науки й культури Закарпаття, на довгий час вилучених із наукового обігу, зокрема спадщини Антонія Годинки, донесення їх до наукової спільноти, об'єктивне їх оцінення. Отже, у статті маємо на меті розглянути й належно оцінити наукову спадщину Антонія Годинки завдяки пошуковій діяльності Іштвана Удварі.

Антоній (Антал) Годинка (Antal Hodinka) (псевдоніми Антоній Романув, Сокирницький Сирохман, Сокирницький Сиротюк) (1864–1946) – відомий історик²,

¹ Удвари И. Биобиблиографический указатель / под ред. А. Золтана. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke. 2010. 238 с. (Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia, t. 26).

* Ніредьгазький університет розташований у центрі Сабольч-Сатмар-Березької обл. в м. Ніредьгаза на помежів'ї з українською етнічною територією.

² Дані з біографії та перелік деяких праць подано в Енциклопедії історії України (Віднянський С. В., Герасимова Г. П. Годинка Антоній. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, 2004. С. 133.)

філолог, фольклорист, публіцист, педагог³. Народився 1864 р. у с. Ладомирів комітату Земплін (тепер – територія Словаччини) у сім'ї греко-католицького священника. Закінчив школу в с. Сокирниця, потім навчався в Мукачівській духовній семінарії, згодом – у Будапештському центрі теологічної семінарії. Саме тут почав цікавитися історією, на філологічному факультеті Будапештського університету слухав лекції з історії та слов'янської філології. Окрім рідної, русинської, й угорської, володів ще мовою літургії своєї Церкви, церковнослов'янською, російською, сербською, польською, словацькою, французькою, а також латинською і німецькою.

Певний час був працівником бібліотеки Угорського національного музею, де займався систематизацією слов'янських рукописних книг⁴. 1889 р. направлений в Австрійський історіографічний інститут, де вивчав, зокрема, палеографію та слов'янську філологію, став учнем усевітньо відомого славіста Вагрослава Ягича (Vatroslav Jagić) та Франтішека Пастрнека (František Pastrek)⁵. Під впливом проф. Ягича Годинка почав цікавитися сербами та іншими слов'янами, у своїх історичних працях послідовно застосовував філологічний чинник⁶. У Відні познайомився з директором архіву єдиного австро-угорського міністерства фінансів, відомим угорським славістом Лайошем Таллоці (Lajos Tallóczy), який залучив Годинку до багатогранних досліджень⁷. За рік Годинка став бібліотекарем Віденської імператорської та королівської Фідеїкомісної бібліотеки. Одне з його основних дослідницьких завдань – написати історію свого рідного краю, адже в той час вона була майже не вивченою. З цією метою почав збирати матеріали з архівів Угорщини та Відня. Знайдені дані виявилися майже винятково релігійними, адже, починаючи з XV ст., зосереджувалися навколо Мукачівської греко-католицької єпархії. У зв'язку з цим видано фундаментальну працю «Історія мукачівської греко-католицької єпархії» (Будапешт, 1909)* та «Архів Мукачівської греко-католицької єпархії. Т. 1.» (Унгвар, 1911)⁸. 1918 р. видано «Додатки до історії Ужгородського замку і міста Ужгорода⁹» (Будапешт, 1918). А. Годинка займався й вивченням історії кириличного друку в Угорщині¹⁰.

³ Життєвий шлях і список рукописних праць, які зберігаються у бібліотеці Угорської академії наук, детально описав І. Удварі (Udvari I., Hodinka A. *Életrajza és művei. Hodinka Antal Ruszin-magyar igetár. Русинсько-мадярський словарь глаголів. Сборка встѣх глаголовъ нудкарпатсько-русинського языка.* Ungvár, 1922. Репринтне видання. Ніредьгаза, 1991. С. IX–XXIII).

⁴ Перші друковані праці про русинів з'явилися у 1896 р. та 1900 р. Вони ввійшли до серії книг «Австро-угорська монархія у писаннях та картинах» і написані народною русинською та угорською мовами (Udvari I. Антоній Годинка – дослідник історії русинів. *Hodinka Antal válogatott kéziratai. Вибрані рукописи Антонія Годинки.* Nyiregyháza, 1992. С. 7).

⁵ Не випадково К. Шовш назвав А. Годинку не тільки істориком, а й мовознавцем. Див.: Soós K. Hodinka Antal hivatalos és tudományos megítélése Kárpátalján. Honismeret, 1995. С. 65.

⁶ Sziklay L. Hodinka Antal, a modern magyar szlavisztika egyik úttörője. *Filológiai Közlöny.* XXIV évf. 2. sz. 1978. С. 225; Удварі І. Антон Годинка. *Studia Slavica.* 1994. Т. 39. С. 149–150.

⁷ Детальніше про це див.: Perényi J. Emlékezés Hodinka Antalról. *Századok / szerk. E. Pamlényi és más.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1965. S. 1403.

* Видання нагороджено премією Угорської академії наук.

⁸ Перелік інших видань, пов'язаних з історією Греко-Католицької Церкви подано у статті Калмана Шовша (Soós K. Hodinka Antal hivatalos és tudományos megítélése Kárpátalján. С. 63–64.

⁹ Угорська назва «Adalékok az ungvári vár és tartománya és Ungvár város történetéhez». Budapest, 1918. 101 p.

¹⁰ Hodinka A. Erdélyben és Oláhországban megjelent ó-szláv nyomtatványok. *Magyar Könyvszemle.* 1890. С. 106–126.

Збереглося чимало архівних даних, які зібрав А. Годинка, про історію рідного краю¹¹, його економічне та суспільне життя. Однак видати цей цінний і великий за обсягом матеріал йому не вдалося¹².

У 1905 р. на історико-філологічному факультеті Будапештського університету А. Годинка захистив габілітаційну роботу на тему «Історичний огляд відносин Угорщини із сусідніми південно- і північнослов'янськими державами до 1526 року». Відтак став професором Пожонського (тепер – Братиславського) університету. У 1933 р. став дійсним членом Угорської академії наук. Працював у Пожонському та Печському університетах; між 1923 р. і 1934 р. був завідувачем кафедри загальної історії. У 1918–1919 рр. та 1926–1927 рр. обіймав посаду декана історико-філологічного факультету, у 1932–1933 рр. – ректор Печського університету. Між 1941–1943 рр. очолював Подкарпатське об'єднання наук¹³. Як його голова¹⁴, А. Годинка вважав за необхідне підтримати культурні надбання народів, які живуть на території Угорщини, передовсім донести до широкого загалу культурні надбання русинів¹⁵.

Із приєднанням Закарпаття до Радянського Союзу, із заборонаю діяльності Греко-Католицької Церкви на довгі десятиліття зазнала забуття діяльність А. Годинки, а коли і згадувалася, то винятково в негативному контексті¹⁶. Водночас в Угорщині про неї відгукувалися хвалебно, даючи об'єктивну оцінку діяльності¹⁷.

Наукова спадщина А. Годинки вельми багата й різнобічна. Реєстр наукових праць налічує понад 200 найменувань. Бібліографія А. Годинки вміщена у «Загальній бібліографії Подкарпаття»¹⁸ та виданні «Hodinka Antal emlékkönyv» («Книга

¹¹ Як відомо, Годинка дбав про те, щоби праці інших авторів про життя, побут і культуру русинів були опубліковані й угорською мовою (Udvari I. Antonij Godinka – дослідник історії русинів... С. 8).

¹² Ibid. С. 8–10; Soós K. Hodinka Antal hivatalos és tudományos megítélése Kárpátalján. Honismeret, 1995. С. 64.

¹³ Перелік публікацій Подкарпатського об'єднання наук подано у виданні М. Капрала (Капраль М. Подкарпатское общество наук. Публикации. 1941–1944. *Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. Kiadványok* / ред. і авт. предисл. И. Удвари. Ниредьхаза, 2002. 171 с. (Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia, t. 10).

¹⁴ А. Годинка відомий як прихильник запровадження живої народної мови в літературному ужитку (Черниченко С., Фединець Ч. Наш місцевий Вавилон. *Історія мовної політики на території сучасного Закарпаття у першій половині ХХ століття (до 1944 року)*. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. С. 171). А. Годинка був добрим знавцем закарпатського діалекту і користувався у-кальним говором (Німчук В. Ще раз про «русинський язык» і збереження діалектного середовища. *Українська мова*. (Київ). 2017. № 3. С. 17).

¹⁵ Годинка А. Витай читател. *Зоря – Hajnal*. (Ужгород). 1941. № 1–2. С. 4–5.

¹⁶ Детальніше про це див.: Soós K. Hodinka Antal hivatalos és tudományos megítélése Kárpátalján. С. 63–67; Benedek A. A Szeklencei Szegényember üzenete. *Kisebbségkutatás*. 9. évf. 1–3 sz. 2000. S. 293. Наукова спадщина зберігалася у закритому фонді наукової бібліотеки Ужгородського державного університету (приміщенні колишньої єпископської резиденції) серед «особливо небезпечної політичної і релігійної літератури» (Soós K. Ibid. С. 64–65).

¹⁷ Holub J. Hodinka Antal. *Századok*. Budapest, 1945–1946. С. 305–306; Babics A. Hodinka Antal. *Jelenkor*. 1964. № 12. С. 1147–1148; Perényi J. Emlékezés Hodinka Antalról. *Századok*. 1965. С. 1403–1405; Sziklay L. Hodinka Antal, a modern magyar szlavisztika egyik úttörője. *Filológiai Közlemény*. (Budapest). XXIV évf. 1978. № 2. С. 223–226.

¹⁸ Загальна бібліографія Подкарпаття / уклад. Н. Лелекач, І. Гарайда. Ужгород: Видання Подкарпатського об'єднання наук в Унгварі, 1944. 212 с. (Літературно-наукова бібліотека, т. 30).

присвячена Антонію Годинці»), укладеній Тіборне Ковач (Tiborné Kovács)¹⁹. В Угорщині спадщина А. Годинки стала доступною для вивчення та дослідження у середині 60-х років ХХ ст., коли рукописну колекцію, яку систематизував історик Йозеф Перені (József Perényi), було передано відділу рукописів Угорської академії наук.

Велику кількість рукописного матеріалу опрацював, систематизував і опублікував І. Удварі, започаткував серію видань, присвячених аналізу й оцінці діяльності А. Годинки²⁰.

Відомо, що впродовж десятиліть у місцях свого перебування (у селах Хустщини, Міжгірщини та Тячівщини) А. Годинка записував пісні²¹ різних жанрів, однак задум видати їх не реалізовано. З ініціативи І. Удварі із залученням науковців, поціновувачів спадщини Годинки, з'явилося видання «Сто наших співанок»²², яке містить такі жанрово-тематичні групи пісень: співацькі, гусяцькі, любовні, весільні, сумні, вівчарські, розбійницькі, солдатські, заробітчанські, колядки, коломийки тощо²³. Леся Мушкетик наголосила, що книга Годинки – свідчення невмирущості народної традиції²⁴.

Частину рукописного матеріалу виявив, класифікував і видав І. Удварі 1992 р.²⁵. Цим даним передувє розділ, який І. Удварі написав українською та угорською мовами, про життєпис і діяльність А. Годинки. Тут уперше детально розглянуто основні етапи його життя. Матеріали зі спадщини А. Годинки представлено мовою оригіналу: угорською та тогочасною живою народною, мовою тогочасних угорських русинів, зокрема про роль св. Іштвана в історії Угорщини, дані до історії русинів 1848–1849 рр. Представлено історію податкової системи (податки населення священникам): на основі архівних документів виявлено, у яких селах в XVI–XVII ст. служили греко-католицькі душпастирі (у кінці XVI ст. – близько 650 священників). Тут наявні привітання, виголошені на засіданнях Подкарпатського общества наук, дані з історії Токайського замку до 1603 р. Беручи за основу виданій у Кошицях казначейський звіт 1571 р., А. Годинка подав русинський переклад латиномовного тексту, у якому мовиться про те, що в Угорщині русини та представники інших національних меншин, як і угорці, мали однаковий розмір податків, тобто тут не відбувалося пригноблення русинів як національної меншини²⁶.

¹⁹ Kovács T. Hodinka Antal bibliográfiája. *Hodinka Antal emlékkönyv* / szerk. I. Udvari. Nyíregyháza, 1993. С. 405–428.

²⁰ Udvari 1993² = *Hodinka Antal emlékkönyv* / szerk. I. Udvari. Nyíregyháza, 1993. 455 с.

²¹ До видання «Літературне Закарпаття у ХХ столітті» увійшов А. Годинка як фольклорист (Хланта І. Літературне Закарпаття у ХХ столітті. Біобібліографічний покажчик. Ужгород: Закарпаття, 1995. С. 155–156).

²² Одразу після появи з'явилася рецензія (Voight V. *Годинка А. Пісні наших предків: Сто наших співанок. Száz ruszin népdal Hodinka Antal tiszteletére* / підг. текстів Ю. Турияниці, І. Удварі, С. Арпи; вст. слово І. Удварі; упоряд. Ю. Турияниці. Будапешт; Ужгород: Інтермікс. 1993. 167 р. Ethnografia. 1994. С. 374.

²³ Детальний аналіз видання подано в післямові Ю. Турияниці (Турияница Ю. Народнопісенний ужинок Антонія Годинки. *Годинка А. Пісні наших предків...* С. 147–161) та монографії Л. Мушкетик (Мушкетик Л. Сучасна угорська етнологія: осередки, напрями досліджень, персоналії. Київ, 2017. С. 150–151).

²⁴ Мушкетик Л. Сучасна угорська етнологія... С. 151.

²⁵ Hodinka A. *Hodinka Antal válogatott kéziratjai*. Válogatta, szerkesztette és a bevezető életrajzot írta Udvari István. Nyíregyháza, 1992. 199 s.

²⁶ Ibid. S. 60–67.

Вивчаючи рукописну спадщину А. Годинки, дослідник виявив, що той у 1943–1945 рр. мав на меті підготувати до видання переписані ним кириличні документи (обсяг близько 500 сторінок), однак хронологія систематизованих документів порушилася. Через це І. Удварі додав лише частину вступу та кілька кирилических документів²⁷. У вступі А. Годинка зазначає: «... сесі документи исключительно на церковно-славянском языкѣ и нашым говором писані и то так, же I-ша и II-га часть май придержуеся ид церковно-славянскому языку, хотя и во них находятя позамишані слова нашої бесіды, покі во III-ой части помішених письмах переважит наша бесіда церковно или общее славянський язык»²⁸. Варто зауважити, що саме Годинка привернув увагу Алексея Петрова (Алексей Петров), а відтак Гядора Стрипського до вивчення Гукливіського літопису (1660)²⁹.

Закінчує видання стаття А. Годинки під назвою «А mai kárpátaljai ruszinok tórténete» («Історія сучасних підкарпатських русинів»), якій передує стаття Івана Мегели «Русини й угорці: спільність долі (до постановки питання)»³⁰. Основна тема статті А. Годинки – об'єктивне представлення історії краю, який сьогодні називається Закарпаттям, на основі архівних матеріалів наукове обґрунтування теорії про час переселення русинів на територію їх сучасного проживання.

Як бачимо, І. Удварі опрацював великий за обсягом рукописний матеріал А. Годинки, який містить важливу з погляду історії та мови інформацію.

У 2000 р. Іштван Удварі видав репринт праці Годинки «Утцюзнина, газдуство и прошлость южнокарпатських русинувъ» (Будапешт, 1923), написаної тогочасною народною мовою, рукопис якої зберігається в бібліотеці Угорської академії наук³¹. Післямова авторства І. Удварі має назву «Антоній Годинка – велика постать русинської історіографії»³².

Продовженням реабілітації наукової спадщини А. Годинки стала організована в 1993 р. греко-католицьким Богословським інститутом св. Атанасія та Ніредьгазкою вищою школою наукова конференція «Життя і діяльність Антонія Годинки» (Ніредьгаза, 16–17 червня 1993 р.). Як результат, за редакцією І. Удварі вийшли друком два збірники наукових праць.

Перший³³ містить вісім статей авторства Сергія Панька, Василя Ороса, Юрія Туряниці, Іштвана Арпи (István Árpa), Олега Лещака, Іштвана Удварі, Любиці Баботи (L'ubica Babotová) та Калмана Кіша (Kálmán Kiss). У статті «Проста народна мова у літературній обробці Сокирницького Сирохмана»³⁴ С. Панько зосередив увагу на представленні особливостей мови і стилю видання А. Годинки «Утцюзнина», зокрема на лексичних, правописних, морфологічних, словотвірних

²⁷ Hodinka A. *Hodinka Antal válogatott kéziratái...* S. 79–95.

²⁸ Ibid. S. 80.

²⁹ Ibid. S. 94.

³⁰ Ibid. S. 183–190. Саме І. Мегела пропонував надрукувати цю статтю А. Годинки, узятую з архіву і представлену широкому загалу вперше.

³¹ Hodinka A. *Утцюзнина, газдуство и прошлость южнокарпатських русинувъ. А kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és múltjuk.* Budapest, 1923. Видання вийшло ще угорською, англійською та французькою мовами.

³² Ibid. S. 4–21.

³³ Udvari 1993¹ = *Dolgozatok Hodinka Antal tiszteletére. Наукові дослідження на честь Антонія Годинки* / szerk. I. Udvari. Nyíregyháza, 1993. T. I. 92 c.

³⁴ Ibid. S. 5–20.

особливостях. Детально проаналізувавши ці цінні тексти, Сергій Панько висновує: «Розглянуті лексичні та стилістичні особливості прози Антонія Годинки свідчать про багаті виражальні можливості простої народної мови, яка за примхою долі на довгий час опинилася поза великими культурними материками. Одним із помітних речників цієї мови став Сирохман із Сокирниць»³⁵. Колишній студент Будапештського університету В. Орос запропонував тему «Мовні особливості русинських творів А. Годинки, тотожні з діалектизмами с. Стебліка (Салдобош) Хустського району Закарпаття»³⁶.

Лексичні, фонетичні та граматичні особливості праць автора, за твердженням В. Ороса, ґрунтуються на живому мовленні мешканців зазначеного села. Це пов'язано з тим, що дитинство і юнацтво А. Годинка провів у сільському середовищі й ознайомився з народною творчістю. В. Орос узагальнив, що багато названих мовних особливостей притаманні не лише марамороським говіркам середньозакарпатського говору, а й іншим говіркам аналізованого регіону³⁷. Юрій Туряниця високо оцінив етнографічну діяльність науковця, збирача пісень-колядок, його вагомий внесок не лише в українську, а й загальнослов'янську фольклористику, адже відомо, що в архіві Антонія Годинки зберігаються цінні зразки зібраних пісень простонародною мовою з точним дотриманням наукових вимог збирача-фольклорознавця³⁸. Іштван Арпа дослідив мелодику мови та наспівів у виданні «Пісні наших предків»³⁹. До збірника ввійшли дві мовознавчі статті Олега Лещака⁴⁰ та Іштвана Удварі⁴¹. Любиця Бабота у статті «Література русинів Угорщини в оцінці Антала Годинки» аналізує рукописну статтю Антонія Годинки «A hazai rutének irodalmának története 1918-ig» («Історія русинської літератури в Угорщині до 1918 року»)⁴². Любиця Бабота висловлює критичне ставлення до статті: оминаючи більшість попередніх досліджень, зокрема й енциклопедичну роботу видатного угорського історика та бібліографа Йозефа Сіннеї (József Szinnyei)⁴³, Годинка опирається здебільша на три джерела, що «обмежило не тільки широту авторового бачення аналізованої проблеми, але також її багатогранну оцінку»⁴⁴. Далі Бабота називає огріхи, допущені при укладанні бібліографії (яка, на її думку, дуже поверхова)⁴⁵. Вона вважає, що до теми дослідник приступив із позиції історика, а не літературознавця. Остання стаття Калмана Кіша⁴⁶, присвячена огляду мовних орієнтацій на Закарпатті в кінці XIX – на початку XX ст., навколо яких

³⁵ Udvari 1993¹ = Dolgozatok Hodinka Antal tiszteletére... S. 18–19.

³⁶ Ibid. S. 21–28.

³⁷ Ibid. S. 26.

³⁸ Ibid. S. 29–40.

³⁹ Ibid. S. 41–51.

⁴⁰ Ibid. S. 53–59.

⁴¹ Ibid. S. 61–71. Статті О. Лещака та І. Удварі розглядатимемо разом з аналізом «Русинсько-угорського словника дієслів» в окремій статті.

⁴² Ibid. S. 73–82. Л. Бабота виявила, що в рукописній статті 8, а його поширений варіант нараховує 20 сторінок машинопису (Ibid. S. 73).

⁴³ Szinnyei J. Magyar írók élete és munkái (Життя і творчість угорських письменників). Будапешт, 1891–1914.

⁴⁴ Ibid. S. 75.

⁴⁵ Ibid. S. 78–79.

⁴⁶ Ibid. S. 83–92.

велася боротьба, мовному аналізу російських граматик, які з'явилися в Угорщині, а також ролі російської мови в житті Антонія Годинки.

Другий збірник⁴⁷ містить вступ, 32 статті угорських та закарпатських науковців*, 4 доповнення і бібліографію праць А. Годинки. У передмові редактор видання І. Удварі зазначив, що початок 90-х років – це період відкриття незаслужено забутих науковців, дослідників, митців. До плеяди таких належить історик і славіст А. Годинка⁴⁸. У шістьох статтях збірника подано факти про життєвий шлях А. Годинки, про ті чинники, які впливали на формування його особистості та світосприйняття. На основі архівних матеріалів і тогочасних публіцистичних видань Йожеф Сабов (József Szabó)⁴⁹ представив заслуги Годинки як освітянина і свідчення визнання його діяльності колегами й учнями. Петер Такач (Péter Takács) та Іштван Удварі на основі архівних матеріалів підготували статтю про формування світогляду Антонія Годинки завдяки батьківському середовищу⁵⁰. Із 16 листів, адресованих Годинці батьком Романом⁵¹, написаних між 1889–1899 рр. (тексти листів подані в додатку), перед читачами постала повна картина обставин, у яких виховувався майбутній науковець; яскраво вимальовувалася роль батька (в умовах патріархальної сім'ї) та довкілля у формуванні його світосприйняття. Читаючи їх, ми ознайомлюємося із поглядами тогочасного греко-католицького священника, його роллю у процесі виховання своїх дітей. Із листів Романа Годинки до сина дізнаємося, що в 1890 р. до Студеного Потоку прибув, очевидно за рекомендацією сина Антона, відомий російський славіст Алексей Петров⁵² із метою збору етнографічного та мовознавчого матеріалу⁵³.

На основі архівних матеріалів Аттіла Холлош (Attila Hollós) ознайомив читача з віденським періодом навчання Годинки, наголошуючи на здобутих ним знаннях і навиках у Віденському університеті⁵⁴.

Золтан Медве (Zoltán Medve) подає дані з життєпису Годинки, зупиняючись детально на печському періоді життя науковця⁵⁵. Усіма шанований закарпатський греко-католицький священник Елемир Ортутай (Elemér Ortutay), колишній студент теологічного факультету, розповів Іштванові Удварі про свою зустріч із

⁴⁷ Udvari 1993² = *Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére* / szerk. I. Udvari. Nyíregyháza, 1993. 455 s.

* Мова статей угорська.

⁴⁸ Ibid. S. 5–6.

⁴⁹ Ibid. S. 7–16.

⁵⁰ Ibid. S. 17–62.

⁵¹ Роман Годинка служив греко-католицьким священником у кількох селах, зокрема: Ладомірів, Руски Грабовець, Колоница (тепер – Словаччина) та Студений Потік (сучасна назва Нижній Студений, тепер – Міжгірського р-ну Закарпатської обл.). Тому автори статті подали дані про села та населення, яке проживало в них: конфесійну належність, сферу діяльності, економічний стан, а також перелік повинностей селян між 1771 р. та 1772 р. (Ibid. S. 36–47).

⁵² А. Петров привіз Романові з Москви чотири книжки, написані церковнослов'янською. Роман легко читав і добре розумів їх, а мова газети «Нева», що виходила в Петербурзі, була зовсім не зрозумілою йому (Ibid. S. 51).

⁵³ Із листів до сина дізнаємося про негативне ставлення Романа Годинки, як і інших мешканців села, до Петрова, які припускали, що той доносить інформацію російській владі: «... москаль злий, бо преться до чужих людей» і подібне (Ibid. S. 52).

⁵⁴ Ibid. S. 65–66.

⁵⁵ Ibid. S. 67–86.

проф. Годинкою, про настанови, які той йому давав, в основному – «залишитися вірними своїй присязі аж до смерті»⁵⁶.

У статті Іштвана Піріді (István Pirigy) ⁵⁷ високо оцінено багатосторонню діяльність Антонія Годинки у процесі вивчення історії Мукачівської єпархії (з часу її заснування до становлення Мукачівського церковного управління 1771 р.). Учений показав взаємозв'язок між мукачівською та егерською єпархіями. Продовжуючи попередню тему, Іштван Челені (István Cselényi) описав зв'язок Годинки з Греко-Католицькою Церквою в Угорщині, наголошуючи на дослідженнях науковця, його нездійснених планах⁵⁸. На основі архівних матеріалів, які зберігаються в Закарпатському обласному державному архіві, Калман Шовш (Kálmán Soós) дослідив до того невідоме листування (66 сторінок рукопису) Годинки з єпископством Мукачівської єпархії. З цих листів стало відомо про наміри науковця видати працю «Архів Мукачівської греко-католицької єпархії», які єпископство по-своєму підтримувало. Результат тридцятирічної праці вдалося видати частково – лише перший том. У статті Кіш Армошне (Kiss Ármósné)⁵⁹ представлено процес становлення хустської греко-католицької церкви на основі копій архівних матеріалів А. Годинки. Іштван Удварі направили на чотири листи Романа Годинки, адресовані угорському славісту Лайошу Таллоці (Lajos Thallóczy)⁶⁰. У них ідеться про переживання батька за майбутнє сина та вибори до парламенту. Вони свідчать про високу моральну культуру Романа Годинки.

Марта Фонт (Márta Font) проаналізувала працю Годинки «Історичний огляд відносин Угорщини із сусідніми південно- і північнослов'янським державами до 1526 року» та рукописні матеріали, які стосуються цієї теми⁶¹. На основі цих праць встановлено, що Годинка мав великі заслуги у відкритті та опрацюванні джерел з історії середньовічної Угорщини. Критичні зауваження до перекладу Годинки розділів Галицько-Волинського літопису за Іпатіївським літописним зведенням подано у статті Марії Фоналки (Mária Fonalka)⁶².

До 1000-ліття здобуття угорцями батьківщини Угорська академія наук на основі доступних джерел запланувала видати відповідну працю. Петер Кірай (Péter Király) у статті «Антоній Годинка та слов'янські джерела про здобуття угорцями батьківщини»⁶³ представив працю Ватрослава Ягича, Антонія Годинки та Лайоша Таллоці, адже вони були запрошені до опрацювання слов'янських джерел на цю тему, зокрема «Житіє Костянтина (Кирила)», «Житіє Мефодія», староболгарське джерело про угорсько-болгарську війну 894–896 рр. та «Повість временних літ». Петер Кірай подекуди подає свої зауваження, подекуди критикує, доповнює цю тему

⁵⁶ Udvari 1993² = *Hodinka Antal emlékkönyv...* S. 87–91.

⁵⁷ Ibid. S. 93–112.

⁵⁸ Ibid. S. 113–120.

⁵⁹ Ibid. S. 135–146.

⁶⁰ Ibid. S. 147–150.

⁶¹ Ibid. S. 151–158.

⁶² Ibid. S. 159–165. Йдеться про те, що Угорська академія наук попросила А. Годинку знайти місця у давніх східнослов'янських літописах, в яких згадані Угорщина та угорці. З цією метою була видана праця «“Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai” Hodinka Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai: “Az Orosz Évkönyvek Teljes Gyűjteménye”» (Полное Собрание Русских Лѣтописей) köteteiből a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának megbízásából fordította (és előszót írta) Hodinka Antal. Budapest: MTA, 1916. 510 p.

⁶³ Ibid. S. 168–176.

чималим матеріалом, беручи до уваги різні варіанти етноніма «угорці», наводячи цитати з пропонуванних джерел, закликає до нового доповненого видання цієї важливої з погляду історії угорського народу праці. На основі текстів А. Годинки, зокрема про руські літописи, у яких мовиться про Угорщину й угорців, Іштван Каллаї (István Kállay)⁶⁴ дослідив законодавство періоду Арпадів, зіставивши його зі збірником правових норм «Правда роуськаѧ», подав приклади кримінального, договірнього та спадкового права.

Серед статей назвемо ще такі: Лайоша Меньгарта (Lajos Menyhárt) «А. Годинка про російську історіографію ХХ століття»⁶⁵, Іштвана Д. Молнара (István D. Molnár) про ставлення Годинки до давньої історії Польщі⁶⁶, Бейли Кривецькі (Béla Kriveczky) «А. Годинка і грецькі купці в Угорщині»⁶⁷, Петера Кірая «А. Годинка “Чеські джерела”»⁶⁸. Анна Уй (Anna Új) описала історію заселення комітату Берег волохами (румунами), про волоських воєвод, волоських і російських кенійзів в Угорщині⁶⁹. Серед архівних матеріалів Золтан Немет (Zoltán Németh) віднайшов матеріал Антонія Годинки: один варіант – чорновий рукописний, інший – чистовий, виконаний машинописом, який Годинка назвав «Думка французів про “історичний” кордон Чехословаччини»⁷⁰. Свою статтю Іштван Пал (István Pál) назвав «А. Годинка як етнограф»⁷¹. Відомо, що серед рукописів А. Годинки знайдено запис про його наміри «зібрати, наскільки я зміг, усі слова, які зустрічаються у мовленні, прислів'ях, приказках, піснях, розвагах, колядах... У нашому краю я завжди спостерігав за мовленням чоловіків, жінок та дітей, записував собі бесіди, застарілі слова, казки, прислів'я, приказки, пісні і колядки»⁷². Однак ці записи, крім кількох листочків, не збереглися. Залишилися лиш ті, які згодом було упорядковано та видано під назвою «Пісні наших предків»⁷³. Зміст статті Чапоне Мараці (Csapóné Maróczy) нестандартний: авторка віднайшла велику кількість записів рецептів приготування страв (657 рецептів), які записав Антоній Годинка після виходу на пенсію (1935). У процесі аналізу історії збору й написання рецептів авторка консультувалася із його донькою Едітою (Edit) та невісткою Ласлоне Годинкою (Lászlóné Hodinka)⁷⁴. Калман Кіш віднайшов два листи Євменія Сабова (Eumén Szabó)*, адресовані

⁶⁴ Udvari 1993² = *Hodinka Antal emlékkönyv...* S. 179–186.

⁶⁵ Ibid. S. 187–192.

⁶⁶ Ibid. S. 193–200.

⁶⁷ Ibid. S. 201–222.

⁶⁸ Ibid. S. 223–232.

⁶⁹ Ibid. S. 233–254.

⁷⁰ Ibid. S. 255–261.

⁷¹ Ibid. S. 263–266.

⁷² Udvari I. Hodinka Antal életrajza és művei. *Hodinka Antal Ruszin-magyar ígetár. Русинсько-мадярський словарь глаголув. Сбирка вєгъх глаголовъ пудкарпатсько-русинського языка.* Ungvár, 1922. Репринтне видання – Ниредьгаза, 1991. С. XXV. Переклад з угорської наш.

⁷³ Годинка А. Пісні наших предків: Сто наших співанок... 167 с.

⁷⁴ Udvari 1993² = *Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére...* S. 267–272.

* Греко-католицький священник і русофільський діяч на Закарпатті, голова Общества імені А. Духновича, автор праць «Русская грамматика и читанка литературного языка карпаторусских» (Унгварь, 1890), «Христоматия церковно-славянских и угро-русских литературных памятников с прибавлением угро-русских народных сказок на подлинных нарѣчіяхъ (Унгварь, 1893).

Годинці⁷⁵. Їхній зміст свідчить про дружні стосунки. З них дізнаємося, що Годинка мав задум створити русинський історичний, етнографічний та мовознавчий журнал. Ференцне Пап Інантиші (Ferencné Pap Inántsi) назвала статтю «“Герой” А. Годинки крізь призму бачення Ілони Тарталлі»⁷⁶. Естер Ойтозі (Eszter Ojtozi) дослідила бібліографічні дані «Змішаних записів» Годинки⁷⁷. Про першу кириличну бібліографію в Угорщині, що він створив, та про кириличне книгодрукування в Угорщині йдеться у статті Шандора Фелдварі (Sándor Földvári)⁷⁸.

У статті Петера Такача й Іштвана Удварі подано інформацію про видобування та продаж солі у Верхньотисянському регіоні в кінці XVIII ст. Автори беруть до уваги кілька рукописних заміток А. Годинки⁷⁹. Саме з них стало відомо, що науковець планував опрацювати історію видобування та продажу солі. У праці автори показали шляхи, якими транспортували сіль в аналізований період. На основі двох джерел зі спадщини Годинки Дьезе Віннаї (Győző Vinnai) помістив статтю про становище русинів між двома світовими війнами (1918–1922)⁸⁰. Золтан Немет віднайшов рукопис Годинки угорською мовою, який є перекладом російськомовного тексту і містить матеріали з історії чеських легіонів⁸¹. Йозеф Саллаї (József Szallai) розглядає історію Великої французької революції на основі рукописного матеріалу, створеного в середині XIX ст., який зберігав Годинка⁸². Про створення іконостасів для православних церков у XIX ст. на Затисянщині мовиться у статті Марти Надь (Márta Nagy)⁸³. Заселення русинами Угорщини у XIII ст., їхній спосіб життя, розкол Церкви у XVII ст., ідею панславізму описує Марія Фоналка та Іштван Цевек (István Czövek)⁸⁴.

Закінчують збірник чотири доповнення. Роберт Сабо (Róbert Szabó) опрацював книжкову спадщину Антонія Годинки, яка зберігається в Інституті історії Угорської академії наук. Книжки класифіковано за місцем і мовою видання, належністю до галузі науки та місця видавництва⁸⁵. Із цього матеріалу випливає, що після Тріанонського договору із приєднанням північної частини Угорщини до Чехословаччини Пожонський університет було перенесено до міста Печ. Годинку запросили на посаду професора Карлового університету до Праги, але той відмовився. Покинув Пожонь, залишивши там частину своєї бібліотеки (новостворений уряд, аргументуючи національними інтересами Чехословаччини, купив її за безцінь)⁸⁶. Будучи деканом, а згодом ректором Печського університету, Годинка знову зібрав чималу власну бібліотеку, яку пізніше передано Інституту історії Угорської академії наук. Тіборне Ковач збрала докупи тексти доповідей, нотаток Годинки, указавши час

⁷⁵ Udvari 1993² = *Hodinka Antal emlékkönyv...* S. 273–282.

⁷⁶ Ibid. S. 283–290.

⁷⁷ Ibid. S. 291–293.

⁷⁸ Ibid. S. 295–301.

⁷⁹ Ibid. S. 303–324.

⁸⁰ Ibid. S. 325–331.

⁸¹ Ibid. S. 333–342.

⁸² Ibid. S. 343–348.

⁸³ Ibid. S. 349–353.

⁸⁴ Ibid. S. 355–362.

⁸⁵ Ibid. S. 363–370.

⁸⁶ Ibid. S. 363.

і місце виголошення, їх короткий зміст⁸⁷. Як доповнення, І. Удварі додав перелік рукописів (усього 22 позиції)⁸⁸, які передав Угорській академії наук онук Антонія Годинки лікар Ласло Годинка (László Hodinka)⁸⁹. Закінчують видання дві праці: перелік листувань Годинки (131 позиція), укладений Юдіт Товарі (Judít Tóvári)⁹⁰, та бібліографія наукових праць, укладачем якої є Тіборне Ковач (132 позиції), а також перелік літератури про життя і діяльність Годинки (222 позиції). У післямові наголошено на заслугах редактора І. Удварі й авторів статей⁹¹.

Отже, науковців цікавить спадщина Антонія Годинки, його наукові здобутки, які досі не втратили актуальності. Звісно, головна заслуга належить Іштванові Удварі, який згуртував науковців Угорщини та Закарпаття, організував конференцію, об'єднав колег навколо постаті великого вченого.

Наведене вище дає змогу зробити такі висновки: Антоній Годинка зробив чималий внесок у розвиток історії та культури Закарпаття й Угорщини, зокрема історії Греко-Католицької Церкви, угорсько-слов'янських, угорсько-східнослов'янських історичних і міжмовних зв'язків. Професор І. Удварі назвав А. Годинку «вченим великої ерудиції, з широким науковим діапазоном»⁹², а історик К. Шовш – «Нестором закарпатської історіографії»⁹³, вченим європейського рівня⁹⁴. У Великому лексиконі Ревая наголошено, що А. Годинка – один із найвизначніших дослідників історії слов'ян⁹⁵. Історик П. Магочій назвав А. Годинку одним із небагатьох підкарпатських учених, що в ХХ ст. здобули міжнародне визнання⁹⁶.

Як бачимо, внесок І. Удварі в реабілітацію наукової спадщини А. Годинки величезний. Саме І. Удварі повернув науці незаслужено забутого науковця – знавця історії, культури, етнографії та діалектології Закарпаття.

REFERENCES

1. Babics, A. (1964). Hodinka Antal. *Jelenkor*, 12, 1147–1148 [in Hungarian].
2. Benedek, A. (2000). A Szeklencei Szegényember üzenete. *Kisebbségkutatás*, 9 (1–3), 293 [in Hungarian].
3. Chernychko, S., & Fedynets, Ch. (2014). *Nash mistsevyi Vavylon. Istoriia movnoi polityky na terytorii suchasnoho Zakarpattia u pershii polovyni XX stolittia (do 1944 roku)*. Uzhhorod: Polihraftsentr «Lira» [in Ukrainian].
4. Hodinka, A. (1890). Erdélyben és Oláhországban megjelent ó-szláv nyomtatványok. In *Magyar Könyvszemle* (pp. 106–126). Budapest [in Hungarian].

⁸⁷ Udvari 1993² = *Hodinka Antal emlékkönyv...* S. 371–382. Переклав русинськомовні тексти доповідей та нотаток угорською І. Удварі.

⁸⁸ *Ibid.* S. 383–385.

⁸⁹ Ласло Годинка у наш час визнаний в Угорщині лікар-ревматолог.

⁹⁰ *Ibid.* S. 387–404.

⁹¹ *Ibid.* S. 454–455.

⁹² Udvari I. Антоній Годинка – дослідник історії русинів... С. 10.

⁹³ Soós K. Hodinka Antal levelezése a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegyével / szerk. I. Udvari. *Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére*. Nyíregyháza, 1993². С. 121.

⁹⁴ Soós K. Hodinka Antal hivatalos és tudományos megítélése Kárpátalján. С. 63.

⁹⁵ Hodinka Antal. *Révai Nagy Lexikona* / szerk. Révai Mór János. 1927. 20. kötet. С. 383.

⁹⁶ Магочій П.-Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948). Ужгород, 1994. С. 177.

5. Hodinka, A. (1916). *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai: «Az Orosz Évkönyvek Teljes Gyűjteménye» (Polnoie Sobranie Russkich Letopisei) köteteiből a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának megbízásából fordította (és előszót írta)*. Budapest: MTA [in Hungarian].
6. Hodinka, A. (1923). *Uttsiuznyna, hazdustvo y proshlost yuzhnomkarpatskykh rusynov. A kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és múltjuk*. Budapest [in Hungarian].
7. Hodinka, A. (1992). *Hodinka Antal válogatott kéziratai. Válogatta, szerkesztette és a bevezető életrajzot írta Udvari István*. Nyíregyháza [in Hungarian].
8. Hodynka, A. (1941). *Vytai chytatel. Zoria – Hainal (Uzhhorod)*, 1–2, 4–5 [in Ukrainian].
9. Holub, J. (1945–1946). *Hodinka Antal. Századok*. Budapest [in Hungarian].
10. Kapral, M. (2002). *Podkarpatskoe obshchestvo nauk. Publikatsyi. 1941–1944. Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. Kiadványok* (Y. Udvary, Ed.). Nyíregyháza [in Ukrainian].
11. Khlanta, I. (1995). *Literaturne Zakarpattia u XX stolitti. Biobibliohrafichnyi pokazhchyk*. Uzhhorod: Zakarpattia [in Ukrainian].
12. Kovács, T. (1993). *Hodinka Antal bibliográfiája*. In I. Udvari (Ed.), *Hodinka Antal emlékkönyv* (pp. 405–428). Nyíregyháza [in Hungarian].
13. Lelekach, N. I. (Comp). (1944). *Zahalna bybliohrafiia Podkarpattia* (Vol. 30). Uzhhorod [in Ukrainian].
14. Mahochii, P.-R. (1994). *Formuvannia natsionalnoi samosvidomosti: Pidkarpatska Rus (1848–1948)*. Uzhhorod [in Ukrainian].
15. Mushketyk, L. (2017). *Suchasna uhorska etnolohiia: oseredky, napriamy doslidzhen, personalii*. Kyiv [in Ukrainian].
16. Nimchuk, V. (2017). *Shche raz pro «rusynskyi yazyk» i zberezhenia dialektneho seredovyscha. Ukrainska mova (Kyiv)*, 3, 17 [in Ukrainian].
17. Perényi, J. (1965). *Emlékezés Hodinka Antalról. Századok*. Budapest: Akadémiai Kiadó [in Hungarian].
18. Révai, M. J. (Ed.). (1927). *Hodinka Antal*. In *Révai Nagy Lexikona* (Vol. 20, p. 383). Budapest [in Hungarian].
19. Soós, K. (1932). *Hodinka Antal levelezése a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegyével*. In I. Udvari (Ed.), *Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére* (pp. 121–136). Nyíregyháza [In Hungarian].
20. Soós, K. (1995). *Hodinka Antal hivatalos és tudományos megítélése Kárpátalján. Honismeret*, 65 [in Hungarian].
21. Sziklay, L. (1978). *Hodinka Antal, a modern magyar szlavisztika egyik úttörője. Filológiai Közöny*, XXIV (2), 223–226 [in Hungarian].
22. Szinnyei, J. (1891–1914). *Magyar írók élete és munkái*. Budapest [in Hungarian].
23. Turianytsia, Yu. (1993). *Narodnopolisennyi uzhynek Antoniiia Hodynky*. In A. Hodynka, *Pisni nashykh predkiv: Sto nashykh spivanok. Száz ruszin népdal Hodinka Antal tiszteletére* (pp. 147–161). Budapest; Uzhhorod: Intermiks [in Ukrainian].
24. Udvari, I. (1993). *Dolgozatok Hodinka Antal tiszteletére*. In *Naukovi doslidzhenia na chest Antoniiia Hodynky* (Vol. 1, p. 92). Nyíregyháza [in Hungarian].
25. Udvari, I. (1993). *Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére*. Nyíregyháza [in Hungarian].

26. Udvari, I. (1991). Hodinka Antal életrajza és művei. In *Hodinka Antal Ruszin-magyar igetár. Rusynsko-madiarskyi slovar hlaholuv. Sbirka vsekh hlaholov pudkarpat-sko-rusynskoho yazyka*. Nyíregyháza. (Original work published 1922) [in Hungarian].
27. Udvari, I. (1992). *Antonii Hodynka – doslidnyk istorii rusyniv. Hodinka Antal válogatott kéziratai. Vybrani rukopysy Antonii Hodynky*. Nyíregyháza [in Ukrainian].
28. Udvary, I. (1994). Anton Hodynka. *Studia Slavica*, 39, 149–150 [in Ukrainian].
29. Udvary, I. (2010). *Byobyblyohrafycheskyi ukazatel* (A. Zoltan, Ed.). Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke [in Ukrainian].
30. Hodinka, A. (1918). *Adalélok az ungvári vár és tartománya és Ungvár város történetéhez*. Budapest [in Ukrainian].
31. Vidnianskyi, S. V., & Herasymova, H. P. (2004). Hodynka Antonii. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
32. Voight, V., & Hodynka, A. (1993). *Pisni nashykh predkiv: Sto nashykh spivanok. Száz ruszin népdal Hodinka Antal tiszteletére* (Yu. Turianytsa, Comp.). Budapest; Uzhhorod: Intermiks [in Ukrainian].

Yelyzaveta BARAN

*Doctor of Sciences in Philology
Associate Professor at the Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
ORCID: 0000-0001-8395-5475
e-mail: barany.erzsebet75@gmail.com*

Adalbert BARAN

*PhD
Associate Professor at the Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
ORCID: 0000-0002-9950-5601
e-mail: caroline@kmf.uz.ua*

ISTVÁN UDVARI'S CONTRIBUTION TO THE REHABILITATION OF ANTONY HODINKA'S SCIENTIFIC HERITAGE

The merit of István Udvari is enormous in the field of investigation of Ukrainian language history, the Ukrainian and Rusyn historical dialectology, the language of the Bachka-Srem Rusyns, the Ukrainian and Ruthenian Studies in Hungary, the Ukrainian-Hungarian and the Rusyn-Hungarian interlingual contacts, the identification, study and publication of the ancient Eastern and South Slavic written monuments; it was he who brought back to the science the forgotten linguists, historians, and other cultural figures.

A significant contribution to the «rehabilitation» of the scientific activity of the scientist Antony (Antal) Hodinka belongs to Professor Udvari. A. Hodinka (1864–1946) is a famous historian, philologist, folklorist, publicist, and educator. He made a significant contribution to the development of Transcarpathia and Hungary's history and culture, particularly the history of the Greek Catholic Church, Hungarian-Slavic and Hungarian-Eastern Slavic historical and interlingual contacts.

With the accession of Transcarpathia to the Soviet Union, with the ban on the functioning of the Greek Catholic Church, the activity of A. Hodinka was forgotten for many decades.

The article aims to investigate and properly evaluate the scientific heritage of A. Hodinka through István Udvari's scientific research.

Keywords: István Udvari, University of Nyíregyháza, history of Transcarpathia, prominent figures of Transcarpathia, Antony Hodinka.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

Україна

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА,
НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ,
ДЕРЖАВНІСТЬ

2020
33

Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / гол. ред. Ігор Соляр; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020. Вип. 33. 540 с.

Збірник об'єднує студії з історії, мовознавства та літературознавства.

Статті історичного блоку розкривають актуальні проблеми історії України, а також містять розвідки про відомих людей та їх значення у формуванні української державності.

Мовознавчі студії репрезентують українсько-угорську наукову співпрацю, аналіз мовних явищ за матеріалами пам'яток XVI–XVIII ст. та за діалектними джерелами, а також дослідження проблеми інтеграції науково-технічного прогресу (психолінгвістичний аспект).

Дослідження з літературознавства зосереджені довкола аналізу підручників з української літератури XIX століття в університетській системі, особливостей зображення подій Другої світової війни у прозі Росії, США й Угорщини XX століття, а також дослідження поезії – віршів Шевченка та урбаністичних віршів Георга Гайма та Богдана Ігоря Антонича.

Ukraine: Cultural Heritage, National Consciousness, Statehood / Ed. Ihor Soliar; NAS of Ukraine, I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies. Lviv, 2020. Vol. 33. 540 p.

The collection unites studies in history, linguistics, and literary studies.

Articles of the historical section reveal current problems in Ukraine's history and contain research about famous people and their importance in forming Ukrainian statehood.

Linguistic studies represent Ukrainian-Hungarian scientific cooperation, analysis of linguistic phenomena based on the materials of the 16th-18th centuries and dialect sources, and research on the problem of integration of scientific and technological progress (psycholinguistic aspect).

Research on literary studies focuses on the analysis of textbooks on Ukrainian literature of the 19th century in the university system, the features of the events of World War II in the prose of Russia, the USA, and Hungary of the 20th century, as well as a study of poetry - poems by Shevchenko and urban poems by George Heim and Bohdan Ihor Antonych.

Рекомендувала до друку вчена рада

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
(протокол № 9 від 03.12.2020 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Соляр Ігор Ярославович, д.і.н., проф. (Україна)

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Романюк Михайло Васильович, к.і.н. (Україна)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Акіллі Алессандро (Achilli Alessandro), PhD (Australia)

Борчук Степан Миколайович, д.і.н., проф. (Україна)

Газдаг Вільмош (Gazdag Vilmos), PhD (Україна)

Даниленко Андрій (Danylenko Andriy), PhD, prof. (США)

Золтан Андраш (Zoltán András), dr hab., prof. (Угорщина)

Литвин Микола Романович, д.і.н., проф. (Україна)

Мозер Міхаель (Moser Michael), dr hab., prof. (Австрія)

Муравський Олег Іванович, к.і.н., с.н.с. (Україна)

Надрага Марта Степанівна, к.і.н., с.д. (Україна)

Пастух Тарас Васильович, д.філол.н., доц. (Україна)

Рембішевська Дорота Кристина (Rembiszewska Dorota Krystyna), dr hab., prof. (Польща)

Ситник Олександр Степанович, д.і.н., проф. (Україна)

Ястремська Тетяна Олександрівна, к.філол.н., с.н.с. (Україна)

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

Актуальні питання української історії	3
Паршин Ілля. Маловідома згадка про грамоту Луцького єпископа від 1319 року	3
Войтович Леонтій. Стільсько: між фактами і вигадками.	13
Пашук Володимир. Греко-католицьке духовенство – важливий соціальний чинник формування товариства «Просвіта»	38
Кондратюк Костянтин, Коцюмбас Ореста. Академічна гімназія у Львові (1849–1914)	50
Руда Оксана. Роль політичної партії «Мізрахі» в розвитку єврейського приватного шкільництва у міжвоєнній Польщі	69
Chotary Jurij. Plona Zginyi, the symbol of freedom and courage	81
Пагіря Олександр. Від співпраці до ворожнечі: протистояння Карпатської Січі та чехословацьких органів безпеки на зламі (1938–1939)	90
Ільницький Василь, Батюк Тарас. Боротьба радянських репресивно-каральних органів проти підрозділів тактичного відтинку 22 «Чорний ліс» (1946–1947)	111
Артимишин Юлія. «Закерзоння» як концепт: лінія–кордон–терен–втрачений регіон?	137
Боднар Галина. «Постійно відчували цензуру і відповідну планку над собою»: Львівський університет імені Івана Франка в 1970-х – середині 1980-х років (структура, викладачі, кадрова політика)	157
Піх Олег. Геополітичні розбіжності як чинник відносин Польщі та Росії (1994–2004)	177
Артимишин Павло. Харківські угоди 2010 року: візії політичних, медійних та експертних середовищ в Україні	194
Krasivskyi Orest, Pidberezhnyk Nadiia. Problems of nation-building processes in Ukraine at the present stage	214
Попко Сергій. Військово-політична співпраця України з НАТО: особливості імплементації програм співробітництва (кінець ХХ – початок ХХІ століття).	222
Матіїв Юлія. Соціальна політика в дискурсі політичних партій на позачергових виборах до Верховної Ради у 2014 році.	234
Воєнна історія	243
Підшибякін Сергій. Іловайська трагедія 2014 року в дискурсі української громадської думки	243

Полтавець Юрій. Особливості навчального процесу в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного на сучасному етапі	260
Постаті	270
Патер Іван. Іван Пулкою – український патріот, політик, державник	270
Сова Андрій. Освітньо-виховна діяльність Івана Боберського в Канаді.	294
Каменцев Денис. Публіцистична діяльність Володимира Сальського	306
Галів Микола, Огар Анна. «Член ОУН» Варвара Степанівна Журбенко: доля репресованої вчительки (за матеріалами архівно- кримінальної справи)	318
Кравець Наталія. Архівно-слідча справа Василя Проходи як історичне джерело	331
Костишин Роман. Громадсько-політична діяльність Володимира Кохана в 1920–1960-х роках	342
Романюк Михайло. Життєвий шлях Лицаря Срібного хреста заслуги УПА Івана Червака («Дністрового»).	352

МОВОЗНАВСТВО

Барань Єлизавета, Барань Адальберт. Внесок Іштвана Удварі в реабілітацію наукової спадщини Антонія Годинки	364
Осінчук Юрій. Церковнослов'янські запозичення в лексичній системі української мови XVI–XVII століть	379
Ястремська Тетяна. Картина світу і концепт: проблема (пере)осмислення.	394
Мех Наталія, Мех Олег. Інформаційно-техногенний фактор і людина: психолінгвістичний аспект	411

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Генц Адріана. Історія літератури чи філологічні студії: підручники з української літератури XIX століття в університетській системі	422
Барань Адальберт. Особливості зображення подій Другої світової війни у прозі Росії, США й Угорщини XX століття (за романами Василя Гроссмана «Життя і доля», Джеймса Джонса «Віднині і повік», Імре Кертеса «Знедоленість»)	433
Шкраб'юк Петро. У житті й боротьбі – разом (чотири силуетки про незвичайних жінок України)	448
Пастух Тарас. Шляхи рецепції віршів Шевченка	465
Гаврилів Тимофій. Місто в модерністичній поезії. Урбаністичні вірші Георга Гайма та Богдана Ігоря Антонича	480

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

- Мочернюк Наталія.** [Рец.]: «Живий живе гадає!»: творча спадщина і чин Івана Іванця з погляду XXI століття [на кн.]: Іван Іванець (1893–1946). Стрілецькі мемуари, творча спадщина / Упоряд. А. Яців і Р. Яців; вст. сл.: П. Гринчишин; наук. ред. і авт. вст. ст. д.і.н. М. Литвин. Львів, 2019. 476 с.: іл. 494
- Голик Роман.** [Рец.]: Львівська Ставропігія XVIII – початку XX століття: консервативна організація перед викликами модерності [на кн.]: Киричук О., Орлевич І. Львівський Ставропігійський інститут (1788–1914). Роль у суспільно-політичному, культурному та релігійному житті українців Галичини / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича; Львівський музей історії релігії. Львів: Логос, 2018. 288 с. 499
- Тараніна Богдана.** [Рец. на кн.]: Максим Яременко. Перед викликами уніфікації та дисциплінування: Київська православна митрополія у XVIII столітті. Львів: Вид-во УКУ, 2017. 272 с. (Серія «Київське християнство», т. 4). 503
- Приступа Євген.** [Рец. на]: Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія; Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського; Центр незалежних історичних студій. Львів, 2019. 512 с. 512
- Міщанин Василь.** [Рец. на]: Вегеш М.М., Віднянський С.В. Августин Волошин – «батько карпатоукраїнського народу». Київ: Парлам. вид-во, 2020. 472 с. + Іл., ім. пок. 516
- Голик Роман.** [Рец.]: Освіта для нації: нова праця про міжвоєнну Галичину [на кн.]: Руда О. Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20–30-х роках XX століття: реалізація та рецепції: монографія / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. 802 с. 526

ЮВІЛЕЇ

- Ресент Олександр.** *Honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere* . . . 530
- Ястремська Тетяна.** Слово про Вчителя:
до ювілею Павла Юхимовича Гриценка. 533